

Climate proofing the region

Verslag expertsessie klimaatadaptieve nieuwbouw

18 juni 2019 – Amsterdam/Almere

Als onderdeel van het middagprogramma Klimaatadaptieve gebiedsontwikkeling van de metropolitane conferentie Climate Proofing the Region, was de expertsessie klimaatadaptieve nieuwbouw georganiseerd. Na een excursie naar Floriade Almere of Centrum Eiland IJburg, Amsterdam hebben, tijdens de sessie de experts -ontwikkelaars, overheden, bouwers, architecten, vastgoedeigenaren en adviseurs- voorbeeldprojecten op het gebied van klimaatadaptieve nieuwbouw aangedragen. De resultaten van de sessie worden gebruikt voor de analyse naar klimaatadaptieve nieuwbouw in de Metropoolregio Amsterdam en de ontwikkeling van een klimaattoets voor nieuwbouwonwikkelingen. In de voorbeeldprojecten is tijdens de sessie gezocht naar de aspecten die voor succes hebben gezorgd. Dit is gedaan aan de hand van drie thema's:

1. Samenwerking

Op welke manier werkte de samenwerkingspartners aan de opgave, en hoe droeg dit bij aan klimaatadaptieve nieuwbouw?

2. Integraliteit

Hoe is de klimaatambitie geïntegreerd in de ontwikkeling? Werd het een project gedreven door een integrale duurzaamheidsambitie (energie, circulariteit, klimaat)? Of waren er andere drijfveren zoals kostenbesparing of de verkoopbaarheid die ervoor zorgde dat klimaatadaptatie op de agenda stond?

3. Randvoorwaarden

Welke voorwaarde zijn er gesteld om tot een klimaatbestendige ontwikkeling te komen? Waren er duidelijke eisen en normen gesteld of juist flexibiliteit?

Door de successen met elkaar te delen leren we van elkaars ervaringen. Het gaat vaak om een combinatie van factoren. Toch springen er een aantal factoren uit. Hieronder worden de belangrijkste uitkomsten toegelicht per thema:

Succesfactoren Samenwerking

- De factor die in alle projecten naar voren komt is: Mensen met drive en lef zijn in veel projecten bepalend geweest. Dat kan zijn een wethouder, ambtenaar bij gemeente of waterschap of juist bij een ontwerper / ontwikkelaar. Klimaatbestendig ontwikkelen / bouwen vraagt vaak om het anders te doen dan gebruikelijk is. Dat vraagt iets van mensen (durf en doorzettingskracht).
- Om minder afhankelijk te zijn van enkele trekkers is het belangrijk dat alle betrokken partijen (overheden, marktpartijen, gebruikers) zich bewust zijn van elkaars belangen en voordelen. Zo ontstaat er begrip voor elkaars beweegredenen.
- Wanneer klimaatadaptatie/duurzaamheid onderdeel is van de cultuur van een organisatie zorgt het ervoor dat het bijna vanzelfsprekend is om het een goede plek te geven in gebiedsontwikkeling (het nieuwe normaal). Dit wordt bereikt door het onderwerp hoog op de agenda te zetten en daar zijn gedreven bestuurders en gebiedspartners voor nodig.
- In aanvulling op het bovenstaande lijkt een goede inbedding in de gemeentelijke organisatie cruciaal. Het gaat hier dan echt om het beleggen van verantwoordelijkheden / regie en de doorwerking van de adaptatie strategie in procedures en werkwijzen. Hiermee is het thema niet meer alleen van mensen met drive en lef, maar wordt het onderdeel van de werkprocessen (minder kwetsbaar). Voor overheden geldt een meer adviserende rol dan enkel toetsend.
- Informatie over de huidige situatie kan bijdragen aan het creëren van urgentie voor klimaatadaptatie. Deze informatie is nu vaak verdeeld onder de verschillende samenwerkingspartners. Deel en benut daarom de kennis.

Succesfactoren Randvoorwaarden

- Een goede borging in werkprocessen en publiekrechtelijke/ privaatrechtelijke instrumenten lijkt een voorwaarde voor blijvend succes vanwege dat de factor “mens” in de besproken projecten erg kwetsbaar is om de komende decennia 240.000 klimaatbestendige woningen te bouwen in de MRA-regio. De gemeente als kade stellende regisseur richting zelfbouwers en projectontwikkelaars (o.a. bij gronduitgifte en kavelpaspoort, ontwikkeling hemelwaterverordening en bestemmingsplannen) is daarbij cruciaal.
- Ambities kunnen vastgelegd worden in samenwerkingsafspraken. Minimale kwaliteitseisen mbt klimaatadaptatie zorgen er daarnaast voor dat deze ambities ook met enige flexibiliteit nageleefd kunnen worden in plaats van ingevuld moeten worden op middelvoorschriften. Door budget te reserveren voor dergelijke kwaliteitseisen is er ruimte voor het nemen van maatregelen.
- Tenslotte, werd genoemd het “soepel” omgaan met eigen procedures en regelgeving. Dit raakt deels aan de factor mens. Er kwamen verschillende voorbeelden langs waarbij het ontwerp niet helemaal paste in het bestaande beleid, werkwijzen en regels. Bij de projecten die werden genoemd hebben individuele mensen ervoor gezorgd dat er toch voldoende draagvlak in de organisatie ontstond (waterschap en RWS) om de projecten mogelijk te maken

Succesfactoren Integraliteit

- Bij veel projecten is klimaatadaptatie niet het centrale ambitie geweest, maar lukt het om het thema mee te koppelen aan andere onderwerpen. Veelal: het verbeteren van de leefbaarheid of de ruimtelijke kwaliteit.
- Bij vroegtijdige koppeling van de ambities op de toekomstbestendigheidsthema's, circulariteit, energietransitie en klimaatadaptatie is innovatie mogelijk in integraliteit en leidt het niet tot stapeling van ambities en hoge kosten.
- De voordelen van klimaatadaptatie, afgezien van de duurzaamheidsaspecten, kunnen beter aan het licht gebracht worden. In sommige gevallen zorgen maatregelen namelijk voor een kostenbesparing, bijvoorbeeld in onderhoudskosten op de lange termijn of ter voorkoming van schadeclaims in het geval van wateroverlast.
- Door duurzaam/klimaatbestendig te ontwikkelen ontstaan er ook ontwikkelmogelijkheden die normaalgesproken niet mogelijk zijn. Bijvoorbeeld bij de ontwikkeling buiten stedelijk gebied.

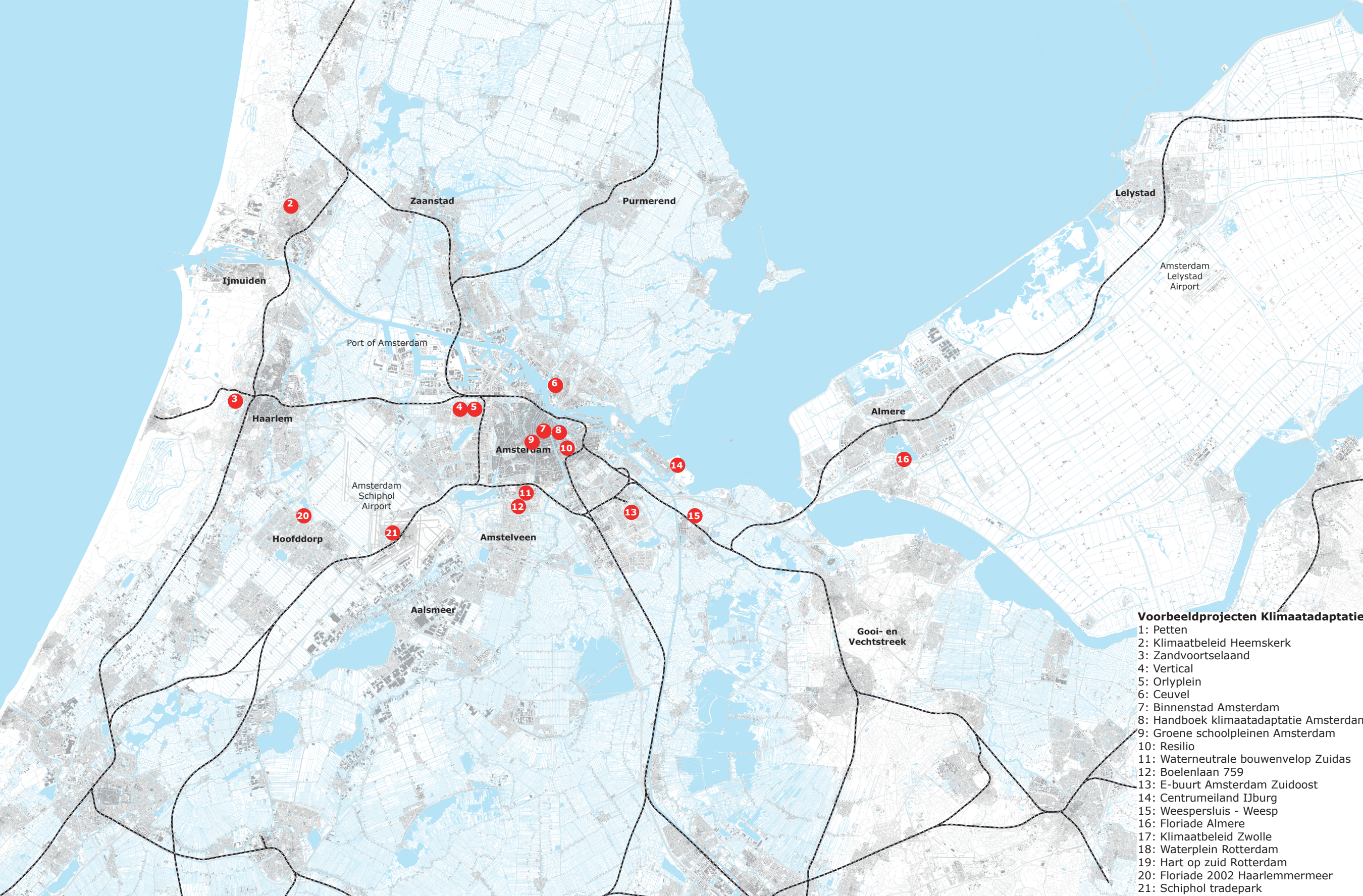
Een overzicht van de benoemde voorbeeldprojecten tijdens de expert sessie is te zien op de overzichtskaart.

<https://wemakethe.city/nl/climate-proofing-the-region>

Climate proofing the region

Klimaatadaptieve Gebiedsontwikkeling

- Voorbeeldprojecten Klimaatadaptatie**
- 1: Petten
  - 2: Klimaatbeleid Heemskerk
  - 3: Zandvoortselaand
  - 4: Vertical
  - 5: Orlyplein
  - 6: Ceuvel
  - 7: Binnenstad Amsterdam
  - 8: Handboek klimaatadaptatie Amsterdam
  - 9: Groene schoolpleinen Amsterdam
  - 10: Resilio
  - 11: Waterneutrale bouwenvelop Zuidas
  - 12: Boelenlaan 759
  - 13: E-buurt Amsterdam Zuidoost
  - 14: Centrumeiland IJburg
  - 15: Weespersluis - Weesp
  - 16: Floriade Almere
  - 17: Klimaatbeleid Zwolle
  - 18: Waterplein Rotterdam
  - 19: Hart op zuid Rotterdam
  - 20: Floriade 2002 Haarlemmermeer
  - 21: Schiphol tradepark

Sucesfactoren per voorbeeldproject

Samenwerking | Randvoorwaarden | Integraliteit

2: Klimaatbeleid Heemskerk

Op 24 juni 2014 trok een clusterbui over de bebouwde kom van Heemskerk en omgeving. Daarbij viel in twee dagen net zoveel water als normaal in twee weken valt, met wateroverlast als gevolg. Hoewel het watersysteem voldeed aan de gestelde eisen, was het niet bestand tegen deze uitzonderlijke buien. Omdat dit weertype in de toekomst vaker zal voorkomen, besloten gemeente en HHNK het watersysteem robuuster te maken. Hiermee beperken zij de kans op overlast in de toekomst.

Samenwerking

- Duidelijk verantwoordelijke partij/persoon voor klimaatadaptatie: De clusterbui in Heemskerk stelde de vraag wie verantwoordelijk was
- Samenwerkingspartners die elkaar aanvullen: Verschillende overheden kunnen elkaars kennis goed aanvullen ipv tegenover elkaar staan

Randvoorwaarden

Inzicht in de gevolgen van klimaatverandering

Integraliteit

De getroffen maatregelen zullen kostenbesparend werken voor het beheer

4: Vertical

Vertical is een appartementencomplex wat in ontwikkeling is met een verticale tuin

Samenwerking

Samenwerkingspartners met een sterke drive en ambitie

Randvoorwaarden

Inzicht in effect klimaatverandering op specifieke locatie

Integraliteit

Benutten van meekoppelkansen

5: Orlyplein

Een voormalig busstation op het dak boven Station Amsterdam Sloterdijk (NS) is omgevormd tot Dakpark voor openbaar gebruik. Overtollig regenwater wordt in de drainagelaag opgevangen en gebruikt voor irrigatie van de beplanting.

6: Ceuvel

De Ceuvel is een duurzame broedplaats waar geëxperimenteerd circulaire technieken

Samenwerking

Samenwerkingspartners met een sterke drive en ambitie

Randvoorwaarden

Ontstaan tijdens het proces

Integraliteit

Stimulans voor innovatie en creativiteit

7: Binnenstad Amsterdam

De historische binnenstad van Amsterdam laat zien dat klimaatadaptief ontwikkelen niet iets nieu.

8: Handboek klimaatadaptatie Amsterdam

De gemeente Amsterdam werkt aan een handboek klimaatadaptatie waarin voorbeelden en toepassingen staan om de stad klimaatbestendig te maken.

Samenwerking

Benutten en delen van kennis en ervaringen

Randvoorwaarden

Normen en voorschriften zo vroeg mogelijk in het proces

Integraliteit

Benutten van meekoppelkansen

9: Groene schoolpleinen Amsterdam

De gemeente geeft een impuls aan de herinrichting van versteende schoolpleinen van het primair onderwijs.

Samenwerking

Samenwerkingspartner met een sterke drive en ambitie

Randvoorwaarden

Normen en voorschriften zo vroeg mogelijk in het proces

Integraliteit

Stimulans voor innovatie en creativiteit

10: Resilio

Resilio is een initiatief voor het verblauw-groenen van daken van sociale huurwoningen in Amsterdam

Samenwerking

Duidelijke initiatiefnemer

Integraliteit

Benutten van meekoppelkansen-Verhogen van kwaliteit van de ontwikkeling

11: Waterneutrale bouwvelop Zuidas

De ontwikkeling van de Zuidas gaat gepaard met een flinke wateropgave. Vierkante meters te dempen water en te verhardten oppervlak worden

vooraf gecompenseerd maar de beschikbare ruimte is schaars. Alternatieve maatregelen om het waterbergend vermogen van het gebied te vergroten zijn

dus aantrekkelijk. Met het programma Amsterdam Rainproof en de afdeling Zuidas zijn waterneutrale bouwveloppen ontwikkeld die kavelgerichte

waterberging combineren met het tegengaan van wateroverlast in de openbare ruimte.

Samenwerking

- Samenwerkingspartners die ook gaan over het beheer gaat

- Samenwerkingspartners die elkaar aanvullen

- Meedenkende en toetsende overheid: Waterschap neemt een andere rol aan namelijk adviserend en meedenkend ipv enkel toetsen.

- Proactieve samenwerking door inlevingsvermogen in de belangen van andere

Randvoorwaarden

- Duidelijke beleidskaders waarbij klimaatbestendigheid is omschreven

(Bouwveloppen, watertoets)

- Flexibiliteit in beleidskaders

Integraliteit

- Benutten van meekoppelkansen verhogen van de kwaliteit van de

ontwikkeling

- Stimulans voor creativiteit- met name in de crisis

12: Boelenlaan 759

Samenwerking

Duidelijke afspraken en rolverdeling tussen de samenwerkingspartners

Randvoorwaarden

Normen en voorschriften zo vroeg mogelijk in het proces

Integraliteit

Benutten van meekoppelkansen

14: Centrumeiland IJburg

Klimaatadaptatie als concept was in eerste instantie bij de ontwikkeling van het plan voor Centrumeiland niet terug te vinden. In de laatste fase van de ontwikkeling van IJburg heeft de gemeente nadrukkelijk de regie gepakt in de gebiedsontwikkeling en treedt kaderstellend op naar zelfbouwers en projectontwikkelaars (o.a. bij gronduitgifte en kavelpaspoort, ontwikkeling hemelwaterverordening)

Samenwerking

Samenwerkingspartners die ook gaan over het beheer gaat: beheer en beleid is aan elkaar gekoppeld (bewoners en beheerders)

Randvoorwaarden

- Duidelijke beleidskaders waarbij klimaatbestendigheid is omschreven

(kavelpaspoorten): Normatieve voorschriften die ook toegepast zijn op de

Zuidas

- Inzicht in effect klimaatverandering op specifieke locatie

Integraliteit

-Stimulans voor innovatie en creativiteit

-Ontwikkeling integraal verbeterd

15: Weespersluis - Weesp

Binnen het stedenbouwkundigplan voor de nieuwbouw in de Bloemendalerpolder is veel aandacht voor de waterhuishouding. In nauw overleg met de waterbeheerder is het Programma van Eisen Blauw Bloemendalerpolder opgesteld waarin de functionele en technische randvoorwaarden voor de waterhuishouding zijn verwoord. Uitgangspunt is een duurzame en klimaatbestendige inrichting van het gebied. Door binnen het plan ruimte voor water te reserveren, wordt een duurzame gebiedsindeling gerealiseerd.

Samenwerking

-Duidelijke afspraken tussen de samenwerkingspartners

-Samenwerkingspartners met een sterke drive en ambitie

Randvoorwaarden

-Heldere beleidskaders vastgesteld in een samenwerkingsovereenkomst:

minimale duurzaamheidsambitie gesteld

Integraliteit

- Integrale duurzaamheidsambitie wat bouwen in de polder mogelijk maakt

- budget gereserveerd tbv duurzaamheidsambitie: Kwaliteitsbudget

16: Floriade Almere

De Floriade Almere 2022 staat in het teken van Growing Green Cities. Centraal staan urgente vraagstukken die samenhangen met de mondiale verstedelijking, zoals voedselvoorziening, klimaatverandering en energiewinning. De Floriade is een ‘living lab’; een proeftuin voor onderzoek naar de innovatieve systemen op het gebied van reststromen, waterzuivering, water, mobiliteit en voedselproductie.

17: Klimaatbeleid Zwolle

Gemeente Zwolle heeft een uitgebreid klimaatbeleid vastgesteld. In 7 stappen werk de gemeente aan klimaatadaptatie. Klimaatadaptatie/duurzaamheid maakt onderdeel uit van de cultuur van de organisatie waardoor het bijna het nieuwe normaal is.

Samenwerking

Duidelijk voordeel/perspectief op resultaat bij samenwerkingspartners

Randvoorwaarden

Inzicht in effect klimaatverandering op specifieke locatie

Integraliteit

Benutten van meekoppelkansen

18: Waterplein Rotterdam

Het waterplein in Rotterdam is een skatepark wat waterberging als dubbelfunctie heeft.

Samenwerking

Samenwerkingspartners die elkaar aanvullen

Randvoorwaarden

Inzicht in effecten klimaatverandering op specifieke locaties

Integraliteit

Vergroot belang en urgentie door integrale duurzaamheidsambitie

19: Hart op zuid Rotterdam

Samenwerking

Meedenkende en toetsende overheid

Randvoorwaarden

Klimaatadaptatie in aanbestedingsprocedure

Integraliteit

Kostenbesparing door klimaatadaptieve maatregelen

20: Floriade 2002 Haarlemmermeer

Duurzaamheid was een belangrijk thema bij de floriade van 2002 in Haarlemmermeer. De ontwikkeling is goed geïntegreerd in het landschap waardoor het een toevoeging is aan de omgeving.

Randvoorwaarden

Flexibiliteit in beleidskader

Integraliteit

Benutten van meekoppelkansen

Verhogen kwaliteit van de ontwikkeling

21: Schiphol tradepark

Schiphol trade park is een duurzaam bedrijventerrein wat streeft naar een BREEAM gebied excellent-score (4 sterren).

Samenwerking

Samenwerkingspartners met een sterke drive en ambitie

Randvoorwaarden

BREEAM certificering: normen en voorschriften zo vroeg mogelijk in het proces

Integraliteit

Benutten van meekoppelkansen